

Imprecisions a cavall entre la llengua i les matemàtiques

Jordi Sedó

Lingüista i escriptor
www.escriptors.cat/autors/jordisedo

Immediatament després de saber-se el resultat del 14-F, una figura rellevant de la política del nostre país feia servir l'expressió 'des del minut zero' per expressar que el seu partit mantindria una determinada actitud just des de l'inici de la seva possible influència en el futur govern de Catalunya.

EL MINUT ZERO

Tanmateix, el minut zero, simplement, no existeix si ens referim, com és el cas, a l'inici d'un lapse de temps. És a dir, usant el zero com a ordinal. I no existeix perquè tot ordre s'inicia, per regla general, en l'1 i no pas en el zero. Pensem en les pàgines d'un catàleg d'instruccions, o en la distància en quilòmetres entre dos punts, o en les files de butaques numerades d'una sala d'actes. El zero és el buit. És l'absència de quantitat. Una genial aportació, per cert, del món àrab, que, en importar-lo de la cultura hindú, ens va permetre adoptar-lo i gaudir avui d'un model de notació numèrica basat en l'ordre que ocupa cada número d'una xifra.

Per tant, quan volem expressar que una cosa té lloc 'just des del mateix començament', l'expressió adequada més aproximada és, doncs, 'des del minut 1' i no pas 'des del minut zero'.

El fet que ens sembli que hem de dir 'des del minut zero' és degut, segurament, al fet que el zero es percep anterior a l'u i, per tant, sembla que extremi encara més la posició d'inici, però, en realitat no hi ha minut zero. Fixeu-vos també que, a vegades, es fa un ús diguem-ne simbòlic del zero: el quilòmetre zero, situat a Madrid, per exemple, no és, de fet, un quilòmetre, sinó un punt a partir del qual s'estenen, teòricament, els veritables quilòmetres en totes direccions. Però aquests ja són quilòmetres 1. L'anomenada fila zero dels actes on s'instal·len uns seients addicionals per a persones especials, finançadores de l'acte o autoritats, és una fila no numerada, uns seients que no poden ser comptats, perquè són qualificats no pas com a part de l'aforament, sinó com a afegits i, per tant, fora de l'ordre.

D'altra banda, també pot ser que aquesta consciència del zero com a inici absolut, sigui la conseqüència d'una deficient observació de la realitat, ja que, efectivament, quan encara no ha passat un minut sencer des del començament de qualsevol període de temps, si haguéssim engegat un cronòmetre, veuríem que, el dígit dels minuts, marca, efectivament, un zero. Tot i això, hem d'entendre que és així perquè, quan comença a comptar el cronòmetre, el primer minut no s'ha completat encara i que, per tant, fins en aquell moment, han passat zero minuts i uns quants segons, però aquells segons formen part, efectivament, sens dubte, del primer minut i, per tant, del minut 1, que encara no s'ha completat.

Imaginem, per exemple, el moment de l'inici d'un partit de futbol. Si es marca un gol, posem per cas, als 47 segons d'haver posat la pilota en joc, al cronòmetre, que expressa minuts i segons, s'hi llegeix, 00.47, però el gol s'ha marcat dins del primer minut. És a dir, dins del minut 1, que no s'ha consumit del tot encara. No pas dins del minut zero, que no existeix. Si llegim l'inici de la primera pàgina d'un dossier, diríem, quan encara no l'hem acabada de llegir, que som a la pàgina 0? La peculiar manera de dir les hores en català es basa precisament en aquesta realitat: quan diem que són tres quarts d'una de la nit (les 00.45h) volem expressar, precisament, que s'han escolat ja tres quartes parts de l'hora primera. Per tant, de l'hora 1, que és la una.

ALBERT LLIMÓS

A MITJANIT

Per cert, també entenc que és inadequat que, a les 12 de la nit, diguem que són les 00.00h perquè és una hora que tampoc no existeix. En realitat, hauríem de dir que són les 24.00h perquè el dia en curs s'ha d'acabar perquè s'iniciï el següent; i el dia, si no ho tinc mal entès, té 24 hores i no 23 hores i 59 minuts i 59 segons. De fet, en els horaris de companyies de viatges, si un tren, un avió o un vaixell surt exactament a les 12 de la nit del dia 4, posem per cas, caldria dir que surt a les 24.00h del dia 4. No pas a les 00.00h del dia 5. O és que els dies no es consumeixen mai del tot?

És cert que, immediatament després de les 24.00h, venen les 00.01h de l'endemà o, si voleu, les 00.00.01h, però això no ens hauria de fer perdre de vista que el dia té 24 hores i que les 00.00h és un punt del temps que no existeix més que en la nostra imaginació, com a conseqüència d'una observació errònia de la realitat, de la mateixa manera que tampoc no existeix el minut zero de qualsevol lapse de temps que es vulgui considerar. El zero no és més que una entelèquia, igual que el concepte matemàtic de línia o de punt, que, segons la teoria, no ocupen espai, cosa materialment impossible si no és en la imaginació de l'ésser humà. Una altra cosa és que, tècnicament, els rellotges digitals no siguin capaços de mostrar els díigits 2 i 4, com a indicadors de les 24.00h, només durant un segon i, per això, es recorre a aquesta petita trampa, que és substituir-lo pels díigits 00, que es mantindran durant tot el primer minut.

L'ANY, EL SEGLE, EL MIL·LENNI

Una cosa semblant, tot i que no ben bé igual, succeïx amb els anys, els segles i els mil·lennis. Recordo que, al tombant d'aquest mil·lenni, que és el tercer i no el segon com hi ha qui pensa per la persistent presència del 2 inicial, va sorgir una certa polèmica sobre si el segle i, per tant, el mil·lenni es completava en acabar l'any 2000 o en acabar 1999. Una lògica superficial i esbiaixada de la realitat semblava donar a entendre que, en el moment en què canviava el primer dígit de 1999 i l'1 esdevenia un 2, tenia lloc el canvi de mil·lenni. Error que té l'arrel en el convenciment infundat que el primer any va ser l'any 0, quan, en realitat, el primer any va ser l'any 1. El primer segle, doncs –el segle I–, es

va completar al final de l'any 100 i no pas al final de l'any 99. I el primer mil·lenni es va acabar al final l'any 1000, el segon, al final de l'any 2000 i el tercer, que vivim avui, es va iniciar l'1 de gener de 2001 i s'acabarà (si no és que s'acaba tot abans) al final de l'any 3000, tot i que el més probable és que cap de nosaltres no sigui a temps de comprovar-ho personalment.

Bandegem, doncs, l'expressió 'des del minut zero' quan vulguem dir 'ben bé des del mateix començament' i adoptem el molt més racional 'des del minut 1', que, de fet, com ja intuïu, amic lector, no vol dir més que 'des del primer minut'.

360 GRAUS

Una altra expressió que em crida força l'atenció és aquella que es diu equivocadament quan un determinat afer ha fet un tomb espectacular i ha pres la direcció contrària de la que duia. Una cosa així com la que li ha passat a Ciutadans si comparem els seus resultats d'aquestes darreres eleccions amb el de les passades. El que se sent a dir, a vegades, és "ha fet un gir de 360 graus". Valga'm Déu! 360 graus és una circumferència completa! Per tant, si diem això, és que el subjecte o objecte de què parlem ha fet una volta sencera sobre si mateix i s'ha quedat enfocat en la mateixa direcció que duia. Ben bé el contrari del que pretenem expressar!

Farem bé, doncs, de dir "ha fet un gir de 180 graus", encara que ens faci l'efecte que dir 360 graus, com que és el doble, sembla que doni la idea d'un gir encara més radical. No és així. Un gir de 360 graus és potser molt més espectacular perquè és un moviment sovint inútil i –això sí– molt vistós per qui se'l mira des de lluny perquè no té cap mena d'utilitat, però no és, sens dubte, gens radical. Imagineu aquell conductor que, arribat en una rotonda, passa de llarg de la sortida que volia agafar per continuar en el mateix sentit de quan hi ha entrat i llavors opta per fer tota la volta completa per poder enfilar-la correctament i continuar el seu camí. Ha fet un gir de 360 graus que podria haver-se estalviat si hagués estat més atent.

BIANUAL, BIMENSUAL, BISETMANAL

Finalment, deixeu-me centrar-me en tres parelles de paraules que crec que es fan servir inadecuadament amb molta més freqüència que no sembla i que són casos que passen força inadvertits. De moment, fixem-nos només en un dels dos elements de cada parella: es tracta de 'bianual', 'bimensual' i 'bisetmanal'. No és bianual allò que es fa cada dos anys; no és bimensual allò que es fa cada dos mesos i no és bisetmanal allò que es fa cada dues setmanes. Per a això, tenim les paraules 'biennal', que sí que vol dir 'cada dos anys', 'bimestral', que sí que vol dir 'cada dos mesos' i 'quinzenal', que sí que vol dir 'cada dues setmanes'. Malgrat la imprecisió que representi dir 'quinzenal' per a expressar que una cosa succeeix cada 14 dies, aquest és l'ús col·loquial que ha quedat fixat en la nostra llengua i així ho hem d'acceptar.

En canvi, és bianual, per exemple, una trobada que tingui lloc sistemàticament dos cops cada any; és bimensual un cicle de conferències que celebri els actes, posem per cas, cada primer i tercer dijous del mes; és a dir, dos cops cada mes; i és bisetmanal aquesta publicació que teniu a les mans, que surt cada dilluns i cada divendres. Per tant, dos cops cada setmana. Aquest és el veritable sentit dels mots 'bianual', 'bimensual' i 'bisetmanal': 'dos cops dins cada un d'aquests períodes' i no pas 'un cop cada dos d'aquests períodes'.

Farem bé de mirar de no confondre mots que s'assemblen massa per ser que tenen significats tan diferents perquè, del mal ús que en fem, se'n poden derivar veritables malentesos.